

делат и Фолмер и Вите. Значи, составена уште за животот на Гал. А Флах бил уверен дека ја составил и самиот Гал, што Ев. го отфрлува признавајќи му автентичност на Вергилиј, но не и полна оригиналност.

Во посебна глава Ев. расправа и за личноста и делото на Корнелиј Гал. Дава и биографски податоци. Му замерува на Скуч, којшто на Вергилиј му го претполага Гал, одамна заборавениот поет, како и тоа што, при сличностите во поезијата на Гал и Вергилиј, стои на мислење дека Вергилиј се угледал на Гал. Ев. се согласува со Макробиј, којшто кажува дека Вергилиј не бил плагијатор. Неоспорно е дека двајцата поети (Вергилиј и Гал) се послужиле едниот со другиот, но тоа не мора да биде причина дека делата на едниот треба да се припишуваат на другиот. Вистинската поезија на Гал тешко може да се определи. Ев. се обрнува и на тоа што пишувале за тоа Квинтилијан и Сервиј. Но сепак го смета како најмеродавно тоа што го рекол Вергилиј како временски најблизок.

Ев. имал намера да го даде својот збор во главно по повод полемиката помеѓу Скуч и Лео. Така вели и самиот. За некои прашања дава свое мислење а за некои го остава прашањето нерешено. А некаде го потврдува мислењето на едниот или другиот. Не може да се рече дека Ев. го решил проблемот во целост.

А. Таховски, Скопје.

GEORGES TÉNÉKIDÈS, *La notion juridique d'indépendance et la tradition hellénique. Autonomie et fédéralisme aux V-e et IV-e siècles av. J. C.* (Collection de l'Institut Français d'Athènes) 1954, стр. 210+14 стр. табли, 8°.

Горната студија авторот Т. им ја препорачува на хеленистите и јуристите, на прво место на тие од меѓународно право, што го предава и самиот автор на Високата школа за политички науки во Атина.

Како што кажува самиот наслов, Т. вел да расправа за правното поимање на независноста, за хеленската традиција, за федерализмот и автономијата. Бидејќи расправа за такви актуелни прашања од областа на антиката, заслужува да му се посвети внимание и во нашето списание.

По ослободувањето на островските Грци од персиска власт и по нивното пристапување кон Атинската демократија како рамноправни сојузници се јави поволна прилика за создавање на хеленска федерација која би можела со време да ги привлече сите Грци. Идеата на панхеленизмот беше кај сите Грци популарна. Требало и во пракса да се спроведе. Што не дошло до тоа, главна причина бил биполизмот и империјализмот на тие коишто раководеа со двете најсилни држави — Атина и Спарта. За тоа станаа свесни Грците дури кога се најдоа во голема невола, под туѓа власт, и кога почнаа да размислуваат за причините на својата декадентича.

Студијата на Т. има три дела: увод, прв и втор дел. Во уводот Т. дава дефиниција на два спротивни поима: федерализам и империјализам. Федерализмот или конфедерацијата е поставен на принципот: ниедна од државите-членки не ја губи својата независност а сите ги поврзува и соединува една заедничка цел. Федерализмот им признава автономија на партнерите и нивно рамноправно учество во федералните централни органи. Федерализам значи дека ниедна држава не може да претендира дека ширењето на нејзината хегемонија би донесло некое добро коешто и политички и морално би ја афирмирало и легитимирало таквата политика. Но автономија во рамките на една федерација не значи ни тотална независност, туку опирање наспроти полната зависност од една доминантна држава. А тоа е империјализам. Баш регресивните сили на тој империјализам ја кочат еволуцијата кон едно федерално соединување. За да дојде до својата

цел, империјализмот не бира средства, служејќи се со метод на мило и сила (*τὰ μὲν παῖσάντες τοὺς Ἕλληνας, τὰ δὲ λαθόντες, τὰ δὲ πρίμνοι, τὰ δὲ βιασάμενοι*) и газејќи ги како одредбите на јавното право, така и најосновните права на секој граѓанин. Оттука и вечната противречност и нетрпеливост меѓу привржениците на независноста и империјалистите.

Во првиот дел Т. расправа за поимањето на независноста, нејзиното потекло и правната положба. Како прво ни дава дефиниција на значењето од зборовите употребувани за формулирање на тој поим. Така зборот *αὐτόνομος* го употребува за означување на поимот независен град-држава, една редовна појава кај старите Грци. Таа појава Т. ја објаснува со родовската структура на првите друштвени групации а и со економски и политички фактори. Заснован на долготрајна традиција, системот на град-држава добил и правна санкција во интерхеленската јурисдикција. Зборот *αὐτόνομος* има основно значење како и кај нас — „самоуправен“, но исто така и „независен“. Грците го издигаа многу високо доброто што го претставува слободата и независноста над народот што го претставува ропството. Резултат на такви разбирања бил еден морал антиимперијалистички со почитување на туѓата сувереност. Бидејќи редовна појава соработка помеѓу тиранијата и империјализмот, најсигурна гаранција на независноста е управување над народот преку народот. Но поимот на независноста не го исклучува доброволното потчинување на една држава под еден повисок правен поредок во вид на една конфедерација. Таков систем од интерхеленски карактер одговара на грчкиот идеал којшто по учењето на Аристотел се состои во тоа да се биде и подложен и раководител (*τὸ μὲν μὲν ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν*). Основните принципи на конфедерацијата се следните: а) потчинување на одлуките донесени едногласно или со мнозинство гласови на членовите на конфедерацијата а кои се однесуваат на војна или мир; б) поднесување на пропорционалниот дел во контингенти или издатоци од заеднички карактер; в) потчинување на арбитражни одлуки, донесени со задолжителна важност за сите, а во случај на спор настанат меѓу членките на федерацијата, секој федерален систем се изложува на две опасности: сепаратизам и хегемонизам; гледан од историска гледна точка, сепаратизмот е последица на хегемонијата. Резултат на првото и второто е слабење или растурање на лигата и стремеж на членките за воспоставување на нивната независност. По степенот на нивната независност Т. разликува пет категории држави: 1. Неутрална држава, на полно независна (Аргос, Ахаја, Етолија, територијата на Аполонија, островите Мелос, Тера и Кефалонија); 2. Спарта и нејзините сојузници; 3. сојузници непотчинети, кои не плаќаат данок на Атина, со помала или поголема независност одн. автономија (Хиос, Лезбос, Самос, Скирос, Закинт, Коркира, територијата на Локрида, дел од Акарнанија, најпосле Тесалија); 4. сојузници подложни на плаќање данок на Атина (државите од Малоазискиот брег, сите острови од Егејско море, државите од Пропонтида, од брегот на Тракија како и тие од Халкидик); 5. територии над коишто Атињаните имаа неограничен суверенитет (Атика, островот Егина, Амфибол, северна Евбеа). Т. понатаму спомнува дека во рамките на една унија имало неброено разнобразни правни поредоци и наоѓа некоја сличност со Британскиот Комонвелт. На друго место пак прави споредба помеѓу основните принципи на хеленскиот систем на федерализмот и принципите официелно примени од Организацијата на Обединетите нации: суверена рамноправност, солидарност и колективна безбедност во рамките на Организацијата со почитување на внатрешните системи одн. режими на одделни држави-членки. Т. ја изнесува и внатрешната организација на одделни лиги. Така Пелопонеската конфедерација беше поставена на следните принципи: 1. автономија скоро апсолутна на членките на конфедерацијата коишто не плаќаа трибут, не примаа гарнизони; 2. одрешени раце во надворешните односи под услов, тоа да не оди

на штета на државните интереси; 3. хегемонија на Спарта со право да раководи со војните и да ѝ се испорачува определен војни контингент кога тоа го бараат интересите на лигата. Атичко-делскиот сојуз отпрвен беше поставен на принципите на федерализмот. Скључен само заради одбрана од Персијанците, тој сојуз ја издигаше Атина над другите само доколку тоа го барал заедничкиот интерес. Но поради политиката на Атињаните, која од ден на ден стануваше сè повеќе империјалистичка, законите на федерализмот ја губеа силата. Втората атинска конфедерација беше многу поинаква отколку првата. Изгледаше дека Атина беше поучена од своите грешки во минатото. И така успеа да собере околу себе до една стотина сојузници. На сојузот му беше поставена цел во интерес на сите членки — сојузници на коишто им беше гарантирана автономија со рамноправно учество во донесување одлуки од општ интерес, преку заедничкиот орган — Синедрион (*ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ αὐτονομίᾳ*). Оваа нова ориентација беше санкционирана со низа билатерални договори. Освен Атинската и Пелопонеската лига се јавија и други сојузи: конфедерација Беотиска, Халкидичка, Аркадиска, Коинон Тесалски и симполитија на островот Кеос. Причината за јавување на тие сојузи била: доминацијата на дотогашните федерации и лиги станувала се потешка и понеснослива, т. е. *σφῆ* преминувала во *ἡγεμονία*. Образовување на нови сојузи имало за цел нивните членки да се отргнат од државата-хегемонка. Спарта и Теба се беа повеле по политиката на империјализмот на Атина. Клаузулата *τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντας*, *Λακεδαιμονίους ἔπασθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅσοι ἂν ἡῶνται* (да се имаат исти пријатели и непријатели) имала за цел завршување на внатрешната кохезија. Но тоа често служело како изговор за прикриени тенденции во интерес на империјализмот. Како таква Т. ја цитира гаранцијата на демократијата па и самата идеја на панхеленизмот. Како ни кажуваат Аристотел, Тукидид и Исократ, во конфедерацијата Лакедемонска се фаворизирале само олигархиски режими а во лигата Атичко-делска напротив само демократски. Се одеше кон тоа да се воведуваат такви режими а да се уриваат обратните. А и самите сојузници-членки на конфедерациите и лигите беа свесни дека таквите потпирања или подбуждувања против режимот беа диктирани од сопствената заинтересираност на хегемонската држава. И се трудеа да ги разобличуваат таквите тенденции на експанзионистичка политика и се опираа на такви обиди да бидат заведени со такви пароли.

Во вториот дел Т. дава анализа на правата со кои принципиелно располагаа грчките држави како членки на федерацијата. Секоја федерација се формирала во интерес на членовите. Јуридички изразено, тоа би требало да биде еден режим на рамноправни држави-членки. Тоа можело да се изрази во разни форми: 1. лабав сојуз со ограничен број меѓусобни задолженија; 2. вистинска, по слободна воља, образувана федерација, составена од разни држави — колективи од една или повеќе области, понекогаш дури без географска врска (дефанзивна лига, симахија, коинон, симполитија). Така било *de iure* — *in abstracto*. А пак *de facto* — *in concreto*, системот на доминацијата, спроведен во дело од Атина, беше со исти резултати прифатен од државите коишто по неа ја презедоа хегемонијата, ја централизираа лигата и направиле од неа инструмент за спроведување на сопствени цели и амбиции. Но, секој потиснат народ, со самиот факт што се наоѓа во таква положба, извор е на недоволство и претставува опасност за војна. Затоа независноста на државите е услов за гаранција на мирот. Најефикасно средство да се обезбеди мир е федерализмот. А овој не може да се замисли без независност на државите-членки. Без независност на државата не може да функционира ни демократски режим. Има теориска сродност помеѓу меѓународната заедница на рамноправна основа и општеството внатре организирано по демо-

кратски принципи. Меѓународната заедница на рамноправна основа има за услов независност на државите. А демократскиот режим и независната држава се повикуваат на идејата на слободата.

А Ѓ. Таховски, Скопје.

FRANCISZEK SOKOLOWSKI, *Lois sacrées de l'Asie Mineure* (École Française d'Athènes. Travaux et mémoires des anciens membres étrangers de L'école et de divers savants, fasc. IX), Paris 1955, стр. 215, 8°.

Горната студија авторот С. ја замислил како дополнение на студиите од таков карактер што ги собирале порано И. фон Прит и Л. Цион и тоа првиот *Fasti sacri* а вториот *leges sacrae* од Атика, Пелопонез, централна и северна Грција и островите на Егејско море. С. зел тоа да го направи за Мала Азија. Стоејќи на гледиште дека епиграфските натписи ја имаат својата полна вредност ако се проверени на лице место, С. се трудел да ги види при своите патувања. Тој искористил обимна литература од разни списанија и публикации во Австрија, Америка, Германија, Грција, Англија, Франција, Италија, Русија, Белгија. Натписите за кои пишува тој се наоѓаат во разни музеи (Атина, Лувр, Бритиш Музеум, Берлин и др.). Вкупно се објавени 88 натписи, не како резултат на самостојни откривања туку врз основа на сведенија присобрани и објавени од други лица по разни списанија. Натписите се врезани во разни храмови; плочи, белези и др. Сите се на грчки јазик. За дваесетина натписи С. дава свои придонеси. Така во белешките за натписите под број 3, 4, 5, 13, 20, 21, 23, 48, 61, 63, 68, 80 се пополниваат одн. реконструираат оштетените делови а во белешките за натписите под број 2, 7, 9, 29, 63 С. коригира туѓи реконструкции. За останатите натписи ги прима и пренесува реконструкциите дадени порано од други испитувачи. Во натписот под број 13 С. дава свое мислење за датирање, отфрлувајќи го мислењето на други. На многу места С. дава интерпретација на одделни зборови по нивно значење или по карактеристични глаголски одн. падежни форми.

По содржина натписите се од разнороден карактер: одлуки за прием во свештенички колегии, правилници за продажба на свештенички звања, култни прописи, одредби за начинот на принесување жртва, мерки од економски карактер, прописи за инкубација, државни договори, одредби од социјален карактер (на пр. за сузбивање луксузот), морални прописи, одредби од финансиско-економски карактер, катартички прописи, култен календар, одредби за разни бенефиции, за собирање доброволни прилози, одлуки за испраќање делегации заради консултирање со Делфиското пророчиште, одредби за култот на Рома и на римскиот народ, прописи за оргии, одредби за побожни фондации (статути), прописи за користење на црковни поседи (периивои), прописи за вршење обреди; заветни одредби, одредби за користење азил во храмовите, правилник за здружението на саботистите за кои некои мислат дека се однесува на Евреите. Датирањето на натписите оди од 5. век пред н. е. до римската епоха. Натписите се однесуваат на божества од грчката, римската и ориенталните религии (Зевс, Посејдон, Атина, Дионис, Херакле, Артемида, Деметра, Афродита, Хеката, Асклепиј, Хомоноја, Рома, Изида, Серапис).

По начинот на пишувањето имаме и два натписа бустрофедон и еден стоихедон (Милет).

На крајот С. додал и таблица-ценовник за откупните цени на свештеничките звања како и за вршење на сакрални служби и ритуали (принесување жртви). Има и индекс на божествата и светковините како и индекс на поважните зборови, изрази и главната тема на содржината. Не е изоставена и таблица на сите натписи.

Студијата на Соколовски може да послужи како извор на епиграфијата, историјата и етнологијата а и на лингвистиката бидејќи во неа можат да се најдат податоци од таков карактер како по содржината, така и по формите.

А Ѓ. Таховски, Скопје.